

**Львівський Державний Університет Фізичної Культури
ім. І. Боберського
Кафедра гуманітарних дисциплін**

ЛЕКЦІЯ № 9

Тема: “Профілюючі напрямки та розділи в соціальній практиці спорту: їх особливості та взаємозв’язок.”

з дисципліни “Соціологія” для студентів ФПО, ФКіС, ФФТіЕ, ФТ, ФП та ЗО

Виконавець:

к.н.ф.в. і с., доц.

Курчаба Т.М.

Лекція обговорена і затверджена на засіданні кафедри гуманітарних дисциплін (протокол № 1 від “31 ” серпня 2018 р.).

**Зав. каф.,
к.і.н., проф.**

Полянський О.А.

План

1. **Поняття та зміст ординарного спорту, його структура.**
2. **Соціальні функції ординарного спорту.**
3. **Поняття спорту вищих досягнень, його зміст та соціологічна структура.**
4. **Соціальний генезис та соціальні функції спорту вищих досягнень у сучасному суспільстві.**

В перебігу розвитку спорту в різноманітних сферах життя суспільства відбувається диференціація спортивної практики, тобто виділення в ній відносно відокремлених напрямків та розділів. Це відбувається тому, що спорт в цілому є явищем багатофункціональним, а конкретна мета, що реалізується в різних випадках спортивної практики, шляхи та умови її виконання різняться. В сучасному спортивному русі досить чітко виділилися два типових напрямки та відповідно до них розділи спортивної практики, які умовно називають «масовий спорт» та «великий спорт», або ж загальнодоступний чи ординарний спорт та спорт вищих досягнень, в межах яких є свій поділ.

Ординарний
(загальнодоступний спорт)
його модифікації

Основні типи

Спорт вищих досягнень та
його модифікації

Шкільний спорт	Базовий спорт в системі освіти –виховання	Професійно-комерційний спорт
Професійно-прикладний спорт	Кондиційно-оптимізуючий спорт в загальному способі життя	Комбіновані форми
Фізкультурно-кондиційний спорт	<i>Перехідні форми спортивної діяльності.</i>	Професійний не комерційний спорт
Оздоровчо-рекреаційний спорт	<i>Пролонговані варіації основних та модифікованих форм ординарного спорту в житті різних соціальних груп</i>	

Мал.1 Схема структури соціальної практики спорту.

Загальнодоступний, ординарний спорт правомірно називати «масовим», оскільки до нього причетна велика кількість людей (маса), практично включених у власне спортивну діяльність. В іншому випадку він просто ординарний, проте не масовий. В межах даного розділу спортивного руху фактично досягається ординарний рівень спортивних результатів, який є загальнодоступним, і значно нижчим, ніж рівень абсолютних спортивних досягнень. Головна відмінність ординарного спорту від спорту вищих досягнень полягає в тому, що спортивна діяльність не стає домінуючою в індивідуальному способі життя людини, та будується у лімітуючій залежності від іншої діяльності, яка займає домінантне місце в житті (освітня, професійна діяльність). Витрати часу та зусиль на спортивні заняття досить чітко обмежені, що, безумовно обмежує і рівень спортивних досягнень. Проте, це не означає, що особистісні спрямування спортсмена позбавленні прагнення досягнути можливо високих результатів. Таке прагнення стимулюється сутністю та внутрішньою організацією спорту в цілому, але об'єктивні умови реалізації спортивних прагнень в межах ординарного спорту мають свої обмеження.

В залежності від того, в якій з соціальних сфер культивується масовий спорт, система спортивних занять моделюється відповідно до специфіки тої чи іншої сфери. В переліку таких модифікацій найбільш розповсюдженими є наступні:

Шкільний спорт – практика використання спорту в шкільній системі загальної освіти – де спортивні заняття підпорядковуються загально-педагогічним принципам та будуються відповідно до єдиної логіки та умов організації багатоскладового навчально-виховного процесу.

Професійно-прикладний спорт – практика використання спорту в межах безпосередньо-прикладної підготовки до обраної професійної діяльності (виробничої, військово-службової).

Фізкультурно-кондиційний спорт зрілих контингентів населення, у яких не домінують чисто спортивні спрямування і заняття спортом будуються, головним чином, за принципом фізкультурно-спортивного тренування, що сприяє збереженню набутої раніше «кондиції», з чітко регламентованою участю у змаганнях.

Оздоровчо-рекреаційний спорт – практика використання елементів спорту в якості засобів та методів досягнення ефекту здорового відпочинку та розваги, активного відновлення оперативної працездатності та організації цікавого, емоційно насиченого дозвілля. Ця практика досить умовно може бути віднесена до спорту, оскільки в ній виражені лише деякі його типові риси в досить модифікованому вигляді.

На відміну від модифікацій ординарного спорту, спорт вищих досягнень орієнтований на абсолютні спортивні результати та неухильне підвищення їх рівня. Реалізація цієї мети можлива лише за умов повсякденних багаторічних витрат часу та зусиль на спортивну діяльність, за умов непересічної спортивної обдарованості індивіда. Спортивна діяльність в сфері спорту вищих досягнень є основною,

займає домінуюче місце в індивідуальному способі життя спортсмена протягом багатьох років. До цієї сфери належить невелика кількість індивідів, яка дійсно володіє видатними спортивними здібностями. Так в країнах, що є розвинутими у спортивному відношенні, доля спортсменів, що досягли міжнародного рівня становить лише соті долі відсотка від загальної кількості людей, що займаються спортом у країні.

В сучасний період свого розвитку спорт вищих досягнень професіоналізується. Це означає, що у певної частини спортсменів, що починають з любительського спорту, спортивна діяльність за відповідних умов займає домінуюче місце в індивідуальному способі життя, стає основним джерелом життєвого достатку – тобто набуває характер професійної діяльності. Необхідність спортивної професіоналізації визнана офіційно. Помилково професіоналізація спорту ототожнюється з його комерціалізацією, що не є одним тим самим. Сучасний професійний спорт дійсно не однорідний: в ньому виділяють професійно-комерційний, що сформувався як сфера бізнесу, та професійний спорт вищих досягнень.

Професійно-комерційний спорт – сфера бізнесу, що існує не стільки за законами спорту, скільки за закономірностями отримання фінансових прибутків, комерції, прибуткового підприємництва на матеріалах спортивного видовища. В цій сфері спортсмен потрапляє в умови, які важко поєднуються з оптимальним розгортанням спортивно-тренувального процесу у напрямку, що необхідний для досягнення максимальних результатів. Тому, в цій сфері звужуються можливості подальшого розвитку індивідуальних спортивних здібностей та зростання спортивних досягнень.

Хоча, спортивно-технічні показники, що досягаються у цій сфері бувають достатньо високими (ігрові види спорту, деяки спортивні одноборства), за детального аналізу з'ясовується, що їх рівень визначально залежить від досягнутого спортсменом раніше, поза сферою комерційного спорту. З переходом у сферу останнього подальше зростання результатів мінімалізується і стає малоймовірним. Підтвердження цьому надає практика. В західних країнах намагалися налагодити комерційне «ревю рекордів» за участю спортсменів видів спорту де практикуються чіткі об'єктивні показники спортивних результатів (легка атлетика, ковзанярський спорт). Спроба завершилася поразкою, оскільки обіцяні рекорди не відбулися. По-іншому не могло бути, оскільки комерційний спорт не стільки продукує спортивні досягнення, скільки, образно кажучи, маніпулює ними заради досягнення мети, яка не рівнозначна власне спортивній, при цьому логіка та умови, побудова діяльності спортсмена багато в чому відрізняється від такої у некомерційному спорті вищих досягнень. Однак, це не виключаю того, що в своїй сфері комерційний спорт виправданий економічними, видовищними та іншими інтересами. Не слід лише плутати його з професійним спортом істинно вищих досягнень, що не підпорядковуються комерції.

Некомерційний спорт вищих досягнень, хоча він і професіоналізується, проте не перестає бути сферою власне спортивної діяльності, що принципово не зводиться до бізнесових відносин. Він залишається власне тим специфічним видом діяльності, в сфері якої забезпечується максимальний вияв та розвиток природної обдарованості та особистісних якостей

спортсмена через неухильне просування до нових спортивних досягнень. Для розвитку некомерційного спорту потрібні субсидії з боку держави, спонсорів, усього суспільства. Економічні витрати на це окуповуються не комерційними прибутками, а важливими соціальними цінностями та свідчать про ступінь мудрості державного суспільного устрою.

Між некомерційним та комерційним професійним спортом існують перехідні канали та змішані форми організації спортивної діяльності. Поки що вони не досить налагоджені, що створює певні проблеми (несвоєчасний відтік провідних спортсменів з національних збірних у комерційний спорт, диспропорції у матеріальному стимулюванні спортсменів у різних сферах професійного спорту тощо). Особливо така ситуація характерна у спорті вищих досягнень країн, де спортивний професіоналізм не був раніше офіційно визнаним. В суспільстві повинен гарантуватися адекватний взаємозв'язок та співвідношення загальнодоступного спорту та спорту вищих досягнень: спорт вищих досягнень будується на основі масової спортивної практики та розвивається в залежності від її стану; в свою чергу, прогрес спорту вищих досягнень впливає на стан ординарного спорту та здатен бути потужним каталізатором його розвитку, озброює масову практику досвідом, збагачує її новими шляхами спортивного вдосконалення. З іншого боку масова практика спорту є джерелом поповнення лав тих, хто прагне досягнути найвищої спортивної майстерності.

Тому, багато що залежить від перехідних ланок між ординарним спортом та професійним спортом вищих досягнень – система підготовки резерву збірних спортивних команд країни, що охоплює

ДЮСШ, школи-інтернати спортивного профілю тощо з її перехідними формами спортивної професіоналізації. Ця поєднувальна ланка між ординарним спортом та спортом вищих досягнень виконує і селекційне значення – відбір обдарованих спортсменів для професійної спортивної діяльності. Дуже важливо, щоб перехідні ланки між ординарним спортом та спортом вищих досягнень не були надто широкими, щоб не порушувалося розумне співвідношення соціальної практики спорту: якщо до сфери професійного спорту залучена велика кількість людей, включаючи тих, хто не володіє необхідним потенціалом для видатних спортивних досягнень, це може мати негативні наслідки як для особистості так і для суспільства в цілому, оскільки пов'язане з особистісним розчаруванням, невиправданими витратами часу, зусиль, коштів, відволіканням від інших соціально важливих сфер життєдіяльності, де кожен може знайти себе відповідно до індивідуальних здібностей.

Література, використана для написання лекцій:

1. Бальсевич В. Физическая культура для всех и для каждого. – М.: Физкультура и спорт, 1988. – 160 с.
2. Брякин С. Структура и функции современного спорта. – М.: Физкультура и спорт, 1983. – 72 с.
3. Визитей Н. Физическая культура и спорт как социальное явление. Философские очерки. – Кишинев: Штиинца, 1986. – 210 с.
4. Визитей Н. Спортивная деятельность и физическая культура // Здоровый образ жизни. Социально-философские и медико-биологические проблемы. – Кишинев: Штиинца, 1996. – С. 73-80.
5. Визитей Н. О социально-культурном смысле современного спорта // Всемирные юношеские игры. – Международный форум «Молодежь. – Наука. – Олимпизм», 14-18 июля. – М., 1998. – С.73-74.

6. Виноградов П., Жолдак В., Чеботкевич В. Социология физической культуры и спорта: учебное пособие. – Пермь, 1995.
7. Жолдак В., Корогаева Н. Социология физической культуры и спорта: учебное пособие. – Малаховка, 1999. – 236 с.
8. Лубышева Л. Социология физической культуры и спорта. М.: АСАДЕМА, 2001. – 240 С.
9. Пономарев Н.И. Социальные функции физической культуры и спорта. – М.: Физкультура и спорт, 1994. – 310 с.
10. Столяров В. Социология физической культуры и спорта. (Основные проблемы, новые подходы и концепции.) – М.: ГЦОЛИФК, 1995. – 100 с.
11. Shyder E., Spreitzer E. Social aspects of sport. – Endlewood Cliffs (N.J.): Prentice-Hall, 1998. – 214 p.

http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3411/1/kurchaba_posibnyk.pdf